

Яна Чигріна, старший викладач кафедри загальної та спеціальної педагогіки
Комунального закладу вищої освіти “Дніпровська академія неперервної освіти”
Дніпропетровської обласної ради

ДЕЯКІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ, ЩО ПРАЦЮЮТЬ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

Входження України до Європейського Союзу потребує підготовки спеціальних фахівців нової формації. У статті розглядаються актуальні механізми розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців, що працюють в інклюзії. Визначені деякі принципи ефективної підготовки майбутніх вчителів засобами наукових підходів, удосконалених форм і методів в освіті, розвитку якості освіти та підвищення професійного статусу викладачів вищої школи. Вартими уваги є наукові підходи, які виступають інтегральними характеристиками, складниками ефективної професійної підготовки, мотивація майбутніх здобувачів освіти до самовдосконалення, самоактуалізації.

Ключові слова: наукові підходи в навчанні; принципи ефективності механізмів; розвиток майстерності; професійна компетентність.

Лім. 7.

Yana Chigrina, Senior Lecturer of the General, Special Pedagogy Department,
Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education”,
Dnipropetrovsk Regional Council

SOME MECHANISMS OF DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL SKILLS OF FUTURE SPECIALISTS WORKING IN INCLUSIVE EDUCATION

The article examines the current mechanisms for the development of pedagogical skills of future specialists working in inclusive education. Some principles of effective training of teachers by means of new programs have been defined, which outline further prospects for training specialists. Ukraine's accession to the European Union requires the training of a new generation of specialists, and this leads to an increase in the quality of higher education, a high professional status of teachers, and their key positions in society. Increasing the level of higher education in the training of specialists of the new formation requires improvement of forms, methods, fulfillment of the conditions of the existing legal framework of higher special education, use of general educational, professional and intellectual potential. Worthy of attention are scientific approaches that are integral characteristics, components of effective professional training, the quality and motivation of the abilities for self-improvement, self-actualization of future education seekers.

In the conditions of the market economy, the information society, the situation is fundamentally changing, namely due to the constant improvement of production to the market, which requires a specialist capable of adequately responding to changes, showing initiative, creativity and activity. Therefore, the result of education should be not only qualification, but also professional competence, a higher level of preparedness of a specialist.

Constant renewal and rapid changes present a person with the need to continuously acquire new knowledge, increase his educational level and personal development. It is the acquisition of vital competences that can enable a modern person to find his place and allow him to integrate into the global socio-cultural space.

Radical changes in the modern field of education require renewal of methodical culture, timely assimilation of information and special technologies.

Keywords: scientific approaches in education; principles of effectiveness of mechanisms; skill development; professional competence.

Постановка проблеми. В останні роки перед інклюзивною освітою, вищою школою України стоїть проблема переходу до формування особистості професіоналів, здатних у майбутній діяльності поєднувати теоретичні знання і практичну підготовку. Основними завданнями розвитку спеціальної освіти в Україні та її інтеграції в Європейський простір є визначення змісту психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної і культурологічної підготовки майбутніх фахівців. Вони повинні бути готовими до змін та нових суспільних відносин, відповідати умовам часу, прагнути до постійного

професійного розвитку, який формується на основі принципів толерантності, командної співпраці, володіти інноваційними підходами до організації інклюзивного освітнього середовища. Потребує постійної модернізації освітня діяльність у вищих педагогічних навчальних і наукових закладах, які здійснюють цю підготовку. Саме вони насамперед повинні удосконалювати свої знання в методології, філософії, економіці, володіти інструментами підвищення якості знань, різних форм діяльності.

Завдання вищої школи полягає в умінні навчати майбутніх фахівців, приймати педагогічні рішення у непередбачуваних ситуаціях взаємодії з учнями з

особливими освітніми потребами; формувати їхні соціальну, психічну позиції, вміння засвоювати інформацію, надавати засоби пізнання навколишнього світу, навчати спілкування з людьми, які їх оточують.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань професійного розвитку та педагогічної майстерності майбутніх фахівців, що працюють в інклюзивному середовищі, висвітлено в наукових працях українських та зарубіжних науковців.

Проблематику шляхів і методів використання уже напрацьованих механізмів розвитку педагогічної майстерності досліджували: А. Алексюк, Г. Балл, Я. Баранець, І. Бех, С. Гончаренко, М. Гриньова, І. Іванченко, Дж. Дікінсон, Є. Данілавічуте, Г. Дегтяренко, В. Засенко, І. Зязюн, І. Іванченко, А. Колупаєва, З. Ленів, В. Маляко, Т. Мотуз, Р. Морган, В. Рибалко, О. Мартинчук, І. Малишевська, Т. Сак, Л. Савчук, В. Саймон, С. Сисоева, М. Солдатенко, О. Таранченко, О. Федоренко, М. Ярмаченко та інші.

Науковці у своїх дослідженнях наголошують про необхідність системної підготовки фахівців до роботи з дітьми з ООП, удосконалення національної системи освіти, відпрацювання підходів та механізмів до педагогічної підготовки майбутніх педагогів, здатних до ствердження людського життя, виховання й навчання, педагогічної діяльності загалом.

Мета дослідження: забезпечення шляхів організаційно-педагогічної діяльності педагогічних працівників в інклюзивному середовищі на основі чинних систем удосконалення їх педагогічної діяльності.

1. Окреслити роль, функції та зміст роботи сучасних педагогічних працівників в інклюзивній освіті.

2. Визначити організаційно-педагогічні умови діяльності фахівців в їх структурно-функціональній моделі.

Виклад основного матеріалу. Україна обрала шляхи Європейської та світової інтеграції, і це зумовлює необхідність інтенсивних змін в економічному, політичному і соціальному житті держави. Насамперед необхідною умовою динамічного розвитку нашого суспільства є розбудова та модернізація системи вищої освіти. Реформування вищої освіти – це важливий ресурс особистісного та суспільного розвитку, який повинен забезпечити країну високопрофесійними конкурентоспроможними фахівцями.

Сучасні виклики цивілізації потребують радикальних змін освітньої галузі і саме у використанні сучасних технологій та переходу до інформаційно-технологічного суспільства.

Бачення педагогічних освітніх проблем значною мірою ґрунтується на дослідженнях педагогічної теорії (В. Кремень, Н. Кузьміна, Г. Балл, І. Бех, С. Гончаренко, М. Гриньова, І. Іванченко, М. Салдатенко, М. Ярмаченко). Аналіз їхніх наукових та інших методичних і нормативних джерел дає підставу зробити висновки, що система вищої педаго-

гічної освіти орієнтована на підготовку фахових спеціалістів до роботи з дітьми з ООП.

У нинішньому світі змінюється вектор орієнтування лише на здобуття повної суми знань здобувачів освіти. Сучасний викладач має бути взірцем нового типу світогляду, мати належну професійно-педагогічну підготовку, володіти сучасними інформаційними, спеціальними та освітніми технологіями. Тому перший механізм – оновлення змісту освіти. Наше суспільство, його демократичні принципи та цінності повинні скерувати особу, що навчається, на високу професійну компетентність, активну поведінку: з точки зору змісту освіти – знанневий підхід; з точки зору отримання результатів – використання підходів, які формують та розвивають базові та предметні компетентності.

Під час підготовки фахівців в інклюзивному просторі проводиться системний моніторинг процедур впливу і організації нових форм навчання, виховання, розвитку дітей з ООП. У державі створюються і функціонують альтернативні моделі психолого-педагогічної підтримки, формується новий досвід навчання дітей з урахуваннями особливостей їх розвитку, варіативністю потреб, що наразі є основними ідеями навчання, закладеними у Концепції нової української школи.

НУШ зазнає кардинальних змін, а саме переорієнтації учнів на здобуття ключових компетентностей, необхідних людині XXI ст.

При підготовці фахівців для роботи в інклюзивному середовищі, значна увага приділяється психологічній готовності. Знання вікових особливостей розвитку учня є основою підготовки та надання навчального матеріалу, дидактичного і методичного супроводу викладання певного змісту. На сьогодні важливими завданнями виступає необхідність виробити у школярів уміння навчатися, ефективно використовувати власні ресурси: працювати в команді, оперативно знаходити необхідну інформацію й використовувати її для розв'язання нагальних проблем [3, 6].

Сьогодні підготовка майбутніх фахівців здійснюється як під час вивчення загальних і фахових дисциплін, так і в ході психолого-педагогічної підготовки. Щоденна наполеглива праця над розвитком здібностей до педагогічної діяльності реалізується на основі розвитку власних комунікативних умінь, професійної мобільності, педагогічної культури і фахової майстерності. А для цього необхідно створити всі умови для формування та розвитку якостей особистості педагога до професійного навчання, яке сприятиме високопрофесійній роботі [1, 100].

За своєю природою педагогічна діяльність – творча. Саме заклади вищої освіти повинні формувати креативність, творчість, вміння розв'язувати методичні задачі, застосовувати активні методи, ана-

лізувати результати власної діяльності, формувати власний інтерес та володіти позицією при розв'язанні нестандартних ситуацій. Необхідною умовою стає сформованість власної мотивації і готовності до змін в освіті, самоактуалізації, саморозвитку та самовдосконаленню. Майбутнім педагогам необхідно розуміти, що самовдосконалення неможливе без уміння ставити перед собою значущі цілі, а це все потребує розвивати здатність до самоаналізу, вміння контролювати власну поведінку. Вивчаючи проблему формування іміджу майбутнього педагога, важливо зауважити, що усі цільові орієнтири професійного розвитку особистості впродовж життя, є термінальними цінностями, що мають рівні:

- компетентнісний;
- базовий культурний;
- акмеологічний.

Їх розглядають, як інтегральну характеристику сучасного педагога.

Наступний механізм – сформованість у майбутніх фахівців педагогічної та професійної культури. В. Сухомлинський розглядав педагогічну культуру як втілення сукупностей різних якостей вчителя: “Людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, що ніколи не припиняється” [7].

Культурологічний аспект підготовки фахівців особливо необхідний для фахівців, які працюють в інклюзивній освіті. Йдеться насамперед про толерантне ставлення до дітей з ООП; духовне зростання; розвиток творчої самоорганізації.

Одне із завдань педагога – зробити процес пізнання більш легким та цікавим через використання наукових пошуків сучасної наукової думки. Вони становлять сукупність наявних ознак: знань для успішної діяльності, набір оперативних умінь та вміння володіти алгоритмами розв'язання будь-яких завдань, насамперед професійних.

Необхідно визначити, що практика підготовки педагогічних працівників у закладах освіти України загалом має позитивний досвід. На окрему увагу заслугує досвід Львівського національного університету імені Івана Франка, у складі якого функціонує досить потужний педагогічний коледж. З 2007 р. вони ведуть підготовку фахівців до роботи в інклюзивному просторі. В освітньому закладі проведена апробація і адаптація багатьох спецкурсів, теми окремих з яких було інтегровано у змістові модулі психолого-педагогічних дисциплін [4, 16]. Вони також першими з 2012 р. розпочали підготовку студентів за додатковою кваліфікацією “асистент вчителя класу з інклюзивним навчанням”.

Значні успіхи у наданні другої спеціальності можна констатувати в КВНЗ “Дніпровська академія неперервної освіти” Дніпропетровської обласної ради. У закладі розроблено та впроваджено освітньо-професійну програму (магістерський рівень) вищої

освіти “Інклюзивна освіта, корекційна педагогіка” за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. Метою цієї програми стала “підготовка фахівців здатних розв'язувати актуальні проблеми, складні задачі дослідницького та інноваційного характеру у сфері освітніх педагогічних наук та освітньої практики в сфері інклюзивної освіти, корекційної педагогіки”. У центрі уваги програми – професійна компетентність сучасного педагога, система знань, якостей, умінь, сформованості настанов, ціннісні орієнтації, ставлень і оцінок власного досвіду [2, 198].

3. Ленів пропонує налагодити систему міжнародного стажування в провідних університетах Європи та Північної Америки для майбутніх науковців, які займаються проблемами спеціальної освіти. Також він пропонує розширити додаткові кваліфікації на окремих спеціальностях вищої освіти для задоволення потреби в кадрах спеціальних педагогів. Існує нагальна потреба в підготовці асистентів вчителів для інклюзивних класів, яка на сьогодні ще не задовольняє потреби загальноосвітніх установ [5, 13].

Вивчення науково-педагогічної літератури, нормативних джерел та нагромадженого досвіду надає змогу визначити принципи, підходи до здійснення педагогічної діяльності асистента вчителя.

Необхідно ввести, за рекомендацією науковців, в практику роботи з асистентами вчителя систему тренінгових занять, яка допоможе систематизувати знання щодо інклюзивної освіти; відпрацювати прийоми підтримки дітей з ООП; сформувати навички роботи в команді; навчити бачити інклюзію частиною корпоративної культури закладу освіти.

Особливу увагу у процесі підготовки кадрів необхідно звернути на професіоналізацію викладачів закладів вищої освіти. Задля цього в післядипломній освіті необхідно постійно проводити семінари, конференції, тренінги, щоб знайомити викладачів з сучасними поглядами на розвиток інклюзивної науки, проводити майстер-класи, практичні заняття. Важливо постійно змінювати стереотипне, негативне ставлення людей до розвитку інклюзії.

Усі, хто працюють в інклюзивній освіті, мають бути готові приділяти увагу змісту навчання, характеру його труднощів (засобами і формами пізнавальної діяльності), виробляти позитивне ставлення до будь-яких змін в інтелектуальному, особистісному, поведінковому розвитку учнів, удосконалювати навички роботи з батьками.

Як наголошує Концепція НУШ, лейтмотив сучасного педагога, із “ретранслятора перетворитись у дослідника, організатора співпраці, фасилітатора, консультанта, помічника, коуча, тьютора”.

Висновки. Отже, чинні механізми розвитку педагогічної майстерності фахівців, що працюють в умовах інклюзивної освіти, є важливим ресурсом до формування найголовнішого – професійної інклюзивної компетентності, готовності до подолання

невдач і труднощів у володінні фаховими та методичними знаннями, умінні діяти у нестандартних ситуаціях, здатності до саморефлексії, самоосвіти, умінні навчатися упродовж життя, самовдосконалюватися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранець Я. Методологія підготовки кадрів закладів освіти з інклюзивним навчанням. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 57. Т. 1. С. 100–103. URL: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2023/57/part_1/19.pdf (дата звернення: 24.07.2023)

2. Баранець Я., Мотуз Т. Інноваційні підходи щодо професійної підготовки педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип. 59. Т. 1. С. 195–201.

3. Звичайні форми роботи – новий підхід / Дмитренко К.А., Коновалова М.В., Семиволос О.П., Бекетова С.В. Харків : Основа, 2018. 120 с.

4. Ленів З. Підготовка висококваліфікованих кадрів для забезпечення якісної освіти дітям з порушеннями психофізичного розвитку: інклюзивний аспект. *Рідна школа*. 2014. № 7. С. 16–17.

5. Ленів З. Підготовка кадрів для створення оптимальних умов дітям із порушеннями психофізичного розвитку в інклюзивному середовищі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2014. № 3. С. 13–19.

6. Мартинчук О.В. Сучасні вимоги до професійної діяльності вчителя початкової школи в умовах інклюзивного навчання. *Вісник психології і педагогіки*. 2015. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=xAoWZegAAAAJ&citation_for_view=xAoWZegAAAAJ:tzM49s52ZIMC (дата звернення: 10.07.2023)

7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. Т. 2. Київ : Радянська школа, 1976. 670 с.

REFERENCES

1. Baranets, Ya. (2023). Metodolohiia pidhotovky kadriv zakladiv osvity z inkluzyvnym navchanniam. [Methodology

of training personnel of educational institutions with inclusive education]. *Innovative pedagogy*. Vol. 57, pp. 100–103. Available at: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2023/57/part_1/19.pdf (Accessed 24 July 2023) [in Ukrainian].

2. Baranets, Ya. & Motuz, T. (2023). Innovatsiini pidkhody shchodo profesiinoi pidhotovky pedahohiv do roboty v inkluzyvnomu osvithomu seredovyshchi. [Innovative approaches to the professional training of teachers to work in an inclusive educational environment]. *Current issues of humanitarian sciences: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Ivan Franko Ivan Franko State Pedagogical University*. Vol. 59, pp. 195–201. [in Ukrainian].

3. Zvychaini formy roboty – novyi pidkhid / Dmytrenko K.A., Konovalova M.V., Semivolos O.P., Beketova S.V. (2018). [Usual forms of work – a new approach]. p. 120. [in Ukrainian].

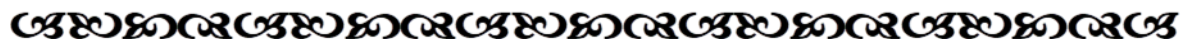
4. Leniv, Z. (2014). Pidhotovka vysokokvalifikovanykh kadriv dlia zabezpechennia yakisnoi osvity ditiam z porushenniamy psikhofizychnoho rozvytku: inkluzyvnyi aspekt [Training of highly qualified personnel to ensure quality education for children with psychophysical developmental disabilities: inclusive aspect]. *Native school*. Vol. 7, pp. 16–17. [in Ukrainian].

5. Leniv, Z. (2014). Pidhotovka kadriv dlia stvorennia optymalnykh umov ditiam iz porushenniamy psikhofizychnoho rozvytku v inkluzyvnomu seredovyshchi [Training of personnel to create optimal conditions for children with psychophysical development disorders in an inclusive environment]. *A special child: education and upbringing*. Vol. 3, pp. 13–19. [in Ukrainian].

6. Martynchuk, O.V. (2015). Suchasni vymohy do profesiinoi diialnosti vchytelia pochatkovoї shkoly v umovakh inkluzyvnoho navchannia [Modern requirements for the professional activity of a primary school teacher in the conditions of inclusive education]. *Herald of psychology and pedagogy*. Available at: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=xAoWZegAAAAJ&citation_for_view=xAoWZegAAAAJ:tzM49s52ZIMC (Accessed 10 July 2023) [in Ukrainian].

7. Sukhomlynskyi, V.O. (1976). Vybrani tvory [Selected works]. Vol. 2, 670 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.08.2023

“Педагогічна ідея – це повітря, в якому розправляє крила педагогічна творчість”.

Василь Сухомлинський
педагог, публіцист, письменник, поет

“Досвід – це велика річ, він дозволяє вам визнавати помилку кожний раз, коли ви її здійснюєте”.

невідомий автор

“Всі, хто розмірковував про мистецтво управління людьми, переконані, що долі імперій залежать від виховання молоді”.

Аристотель
давньогрецький науковець-енциклопедист, філософ

